

Helsinki 7.12.2009

Opetusministeriö
Kirjaamo
PL 29
00023 Valtioneuvosto

cc: copyright@minedu.fi

Viite: Lausuntopyyntö 10.11.2009 Dnro 30/010/2009

Lausunto työsuhdetekijänoikeutta koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto opetusministeriön työryhmän laatimasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamisesta. Liitto toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Pääviestit

1. Viestinnän Keskusliitto kannattaa pääpiirteissään työryhmän ehdotusta tekijänoikeuden siirtymisestä työ- ja virkasuhteessa ja pitää asiaa koskevan hallituksen esityksen antamista eduskunnalle kiireellisenä. Työsuhdetekijänoikeudesta säätäminen on hallituksen IPR-strategian mukainen toimi, joka edistää osaltaan viestintäalan yritysten mahdollisuuksia selviytyä käynnissä olevassa mediamurroksessa.
2. Työnantajalle siirtyvään käyttöoikeuteen sisältyvä oikeus muuttaa teosta ja oikeus luovuttaa käyttöoikeus edelleen ovat toimintaympäristön digitalisoinnin myötä välttämättömiä elementtejä työsuhdetekijänoikeutta koskevassa lainsäädäntöratkaisussa.
3. Ongelmallinen kohta ehdotuksessa liittyy tekijän mahdollisuuteen käyttää rinnakkaista käyttöoikeuttaan työsuhteen päätyttyä. Se voi johtaa siihen, että tekijän entinen työnantaja joutuu maksumieheksi kilpailevan yrityksen toiminnalle. Suomen ei ole syytä omaksua tällaista yritysten keskinäistä kilpailuasemaa horjuttavaa lainsäädäntöratkaisua. Esitämme lakiehdotuksen täsmentämistä siten, ettei työntekijä saa käyttää rinnakkaista oikeuttaan työnantajan toiminnan kanssa kilpailevaan toimintaan.
4. Tekijänoikeutta ei pidä nostaa yleiseksi työmarkkinakysymykseksi mainitsemalla tekijänoikeuslaissa työehtosopimus nimenomaisena instrumenttina tekijänoikeuksista sopimiseen. Tekijänoikeus on luonteeltaan yksilöllinen varallisuusosoikeus, josta sopiminen kuuluu oikeudenhaltijan henkilökohtaiseen määräysvaltaan. Ehdotuksen perusteluissa on lisäksi jätetty huomiotta, että tekijänoikeutta koskeva työehtosopimusmääräys voi olla dispositiivinen. Viestintäalalla työehtosopimus ei estä sopimasta tekijänoikeuksista työehtosopimuksesta poikkeavalla tavalla.

Ehdotuksen ydinsisältö

Työryhmä ehdottaa, että työnantajalle siirtyy tekijän kanssa rinnakkainen oikeus käyttää teosta, joka on luotu täytettäessä työ- tai virkasuhteesta johtuvia työtehtäviä. Käyttöoikeus siirtyy, ellei toisin ole sovittu työopimuksessa, työ- tai virkaehtosopimuksessa tai muulla tavoin taikka alan vakiintuneesta käytännöstä muuta johdu (tekijänoikeuslain 40 a §:n 1 momentti).

Rinnakkainen käyttöoikeus pitää sisällään myös oikeuden muuttaa teosta ja oikeuden luovuttaa käyttöoikeus edelleen (40 a §:n 2 momentti).

Ehdotus koskee erilaisten teosten lisäksi valokuvia sekä esittävien taiteilijoiden esityksiä (45 §:n 5 momentti ja 49a §:n 3 momentti). Tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskeva työsuhtetekijänoikeussäätely jää asiallisesti ennalleen. Lainmuutos ei ole taannehtiva, vaan koskee teoksia, jotka luodaan lain tultua voimaan. Aiemmin tehtyihin sopimuksiin muutos ei myöskään vaikuta.

Ehdotus ei koske tekijän moraalisia oikeuksia eli oikeutta tulla mainituksi teoksen tekijänä ja oikeutta vastustaa tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavia muutoksia.

Yleistä työryhmän ehdotuksesta

Työryhmän ehdotus on linjassa aineettomia oikeuksia koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen kanssa (IPR-strategia 26.3.2009). Strategian tavoitteena on mm. oikeuksien siirtämisen tehokkuuden ja oikeudellisen selkeyden parantaminen. Viestinnän Keskusliiton mielestä ehdotus toteuttaa nämä tavoitteet hyvin.

Liitto puoltaa työryhmän ehdotuksen päälinjauksia ja pitää tärkeänä asiaa koskevan lakiesityksen pikaista saattamista eduskunnan käsittelyyn, ottaen huomioon tässä lausunnossa esitetyt täsmennykset. Ehdotus on hyvin perusteltu ja tuo vakuuttavasti esiin lainmuutoksen tarpeen.

Liiton periaatekanta työsuhtetekijänoikeuteen on se, että työtehtävinä tehtyjen aineistojen taloudellisten yksinoikeuksien tulisi kuulua työnantajalle, koska työnantaja maksaa aineistojen tekemisen ja kantaa niiden hyödyntämiseen liittyvän taloudellisen riskin kokonaisuudessaan. Työryhmän ehdotus poikkeaa monelta osin tästä peruslähtökohdasta, mutta kannatamme kuitenkin ehdotuksen eteenpäin viemistä oikeansuuntaisena toimenpiteenä.

Tekijöiden edut huomioon ottavina kompromissielementteinä näemme ehdotuksessa mm. seuraavat seikat:

- oikeudet syntyvät alun perin tekijälle, eivät suoraan työnantajalle
- ensisijaista on osapuolten keskinäinen sopiminen oikeuksista, ei siirtyminen lain nojalla
- työnantaja ei saa aineistoon yksinoikeutta, vaan rinnakkaisen käyttöoikeuden sekä
- tekijä itse saa hyödyntää työnantajansa rahoittamia tekijänoikeuksia.

Kompromissiluonteisenakin työsuhtetekijänoikeussäätely parantaa toimialamme yritysten menestymismahdollisuuksia käynnissä olevassa mediamurroksessa ja edistää luovan työn

tekijöiden työllistymistä. Työnantaja voi aiempaa suuremmalla varmuudella kehittää liiketoimintaansa ja uusia sisältöpalveluita, kun oikeus käyttää työntekijöiden tekemää aineistoa taataan laissa.

Muuttamis- ja edelleenluovutusosoikeus

Työryhmän lakiehdotus kirjaa vakiintuneen pohjoismaisen tulkinnan työnantajan ns. normaalikäyttöoikeudesta lain tasolle. Tätä perinteistä tulkintaa ehdotus selkeyttää nimenomaisella kirjauksella siitä, että työnantajan käyttöoikeus käsittää myös oikeuden muuttaa teosta ja luovuttaa oikeus edelleen (40 a §:n 2 momentti).

Työnantajalle siirtyvä muuttamis- ja edelleenluovutusosoikeus ei ole yksinomainen, mikä käy ilmi säännöksen muotoilusta. Näin ollen myös tekijällä on ehdotuksen mukaan vastaavat oikeudet.

Muuttamisosoikeutta koskeva ehdotus on olennainen parannus nykytilaan verrattuna. Viestintäalalla toimintaympäristön digitalisoituminen merkitsee mm. sitä, aineistoa voidaan julkaista monenlaisia kanavia käyttäen. Eri julkaisukanavat edellyttävät aineiston muuntelua kullekin kanavalle soveltuvaksi. Esimerkiksi verkossa julkaistavien artikkelien on oltava huomattavasti lyhyempiä kuin painetussa muodossa julkaistavat jutut, koska lukijan on kyettävä silmäilemään sisältö nopeasti suhteellisen pienikokoiselta ruudulta. Julkaisu matkapuhelimen näytöllä voi edellyttää vielä merkittävämpää tiivistämistä.

Edelleenluovutusosoikeus on niin ikään tullut yhä tärkeämmäksi oikeudeksi mediamurroksen myötä. Kiristynvä kilpailu edellyttää yritysten keskinäistä verkostoitumista ja yritykset käyttävät myös yhä yleisemmin alihankkijoita. Tekijänoikeuksien kannalta tämä kehitys merkitsee sitä, että oikeuksia siirretään aiempaa enemmän yritysten välillä.

Oikeuksien siirtämisestä koskevat sopimukset – sikäli kuin niitä ylipäätään on ollut saatavissa aikaan - eivät kaikilta osin ole tuoneet riittävää selkeyttä ja toimintavarmuutta yritysten toimintaan. Tekijänoikeuslain voimassa oleva 28 §:n säännös muuttamis- ja edelleenluovutuskiellosta ja sopimusten suppean tulkinnan periaate ovat luoneet oikeudellista epävarmuutta siirteiden oikeuksien laajuudesta.

Muuttamis- ja edelleenluovutusosoikeudet ovat työnantajayrityksen kannalta aivan olennaisia oikeuksia ja pidämme välttämättömänä, että ne sisältyvät lopulliseen lakiesitykseen.

Yrityksen tuleva toiminta

Esityksen perustelujen mukaan työnantajalle siirtyvä käyttöoikeus koskee kaikkea työnantajan nykyistä ja tulevaa toimintaa.

Viestinnän Keskusliitto yhtyy työryhmän käsitykseen siitä, että yritysten toiminnan kehittämisen on oltava mahdollista. Viestintäalalla toimintaympäristö muuttuu nopeasti ja yritysten on sopeutettava toimintaansa selviytyäkseen kilpailussa. Pidämme hyvin tärkeänä, että yritysten tulevaa toimintaa koskevat perustelut ilmenevät luonnoksen mukaisesti lopullisesta hallituksen esityksestä.

Tekijän käyttöoikeus työsuhteen päätyttyä

Ehdotuksen mukaan tekijällä itsellään on rinnakkainen käyttöoikeus työtehtävinä tekemäänsä aineistoon.

Työsuhteen voimassa ollessa tekijän käyttöoikeutta rajoittavat työsopimuslain mukainen lojaliteettivelvollisuus ja kilpailevan toiminnan kieltä sekä mahdollinen salassapitovelvollisuus. Näissä rajoissa tekijä voi toteuttaa omaa rinnakkaista käyttöoikeuttaan työsuhteen puitteissa luomaansa aineistoon, jolleivät osapuolet ole toisin sopineet. Lehden palveluksessa oleva kuvaaja voisi käyttää lehtityössä ottamiaan valokuvia esimerkiksi omassa valokuvanäyttelyssään.

Työsuhteen päätyttyä työlaainsäädännön mukaiset velvoitteet lakkaavat. Työryhmän ehdotus sallisi tekijän käyttävän työtehtävinään luomansa aineiston tekijänoikeuksia - myös entisen työnantajansa kanssa kilpaillen. Entinen työnantaja voisi näin joutua rahoittamaan kilpailevaa liiketoimintaa. Viestinnän Keskusliitto ei voi hyväksyä työryhmän ehdotusta tältä osin, koska se on omiaan vääristämään kilpailua ja edistämään sopimatonta ja hyvän tavan vastaista menettelyä elinkeinotoiminnassa.

Jos työntekijän rinnakkaisen käyttöoikeuden laajuus olisi yhdenmukainen työsuhteen aikana ja sen päätyttyä, ongelmia ei syntyisi.

Työnantajan toiminnan kanssa työsuhteen päätyttyä kilpaileva käyttöoikeuksien luovutus voidaan estää sopimusteitse. Tämä mahdollisuus ei riitä antamaan yrityksille riittävää oikeudellista toimintavarmuutta. Jo tehtyjen sopimusten täydentäminen lainmuutoksen jälkeen olisi kustannuksiltaan kohtuuton prosessi eikä lopputuloksesta myöskään olisi mitään takuuta. Yritykset eivät sopimuksia tehdessään ole varautuneet lainsäädäntöön, joka kannustaa kilpailun vääristymiseen.

Viestinnän Keskusliitto esittää työryhmän lakiehdotusta täydennettäväksi säännöksellä, joka kieltää työntekijää käyttämästä rinnakkaista käyttöoikeuttaan työnantajan toiminnan kanssa kilpailevaan toimintaan, esimerkiksi seuraavasti:

40 a §. (1 ja 2 mom. kuten ehdotuksessa)

Tekijällä ei ole oikeutta käyttää edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeuttaan työnantajan toiminnan kanssa kilpailevaan toimintaan työsuhteen aikana eikä sen päätyttyä.

Lakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on mainittu, että työntekijän käyttöoikeutta voivat rajoittaa muiden työntekijöiden tekijänoikeudet ja että työntekijän mahdollisuus käyttää yhdessä luotua teosta voi käytännössä olla vähäinen (s. 25). On hyvä, että kustannustoiminnassa yleiset yhteisteokset on tuotu perusteluissa esiin. Muiden työntekijöiden oikeuksien ohella myös julkaisijan oikeudet voivat vaikuttaa tekijän käyttöoikeuteen. Julkaisija on esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtimuotoisten kokoomateosten ja tietokantojen oikeudenhaltija. Mielestämme olisi hyvä täsmentää perusteluja tältä osin ja käyttää muiden *työntekijöiden* sijasta käsitettä *muut oikeudenhaltijat*.

Oikeuksien siirtäminen työehtosopimuksella

Viestinnän Keskusliiton mielestä työehtosopimusta ei pitäisi yksilöidä nimenomaisena tekijänoikeuksista sopimisen instrumenttina. Lainmuutos olisi omiaan saattamaan tekijänoikeudet yleiseksi työmarkkinakysymykseksi sellaisillakin toimialoilla ja yrityksissä, joissa se ei sitä ole aiemmin ollut. Työehtosopimus ei ole vallitseva tapa sopia tekijänoikeuksista edes tekijänoikeusintensiivisillä toimialoilla.

Tekijänoikeus on luonteeltaan yksilöllinen varallisuus oikeus, josta sopiminen kuuluu oikeudenhaltijan henkilökohtaiseen määräysvaltaan. Työehtosopimukseen liittyvän ns. säännöstämiskompetenssin on omassa ehdotuksessaan asettanut kyseenalaiseksi myös oikeusneuvos Mikko Tulokas, joka toteaa raportissaan asiasta seuraavaa:

”Nykyisin tekijänoikeuden siirrosta on eräillä aloilla sovittu työehtosopimuksissa. Kuuluuko työntekijän omistaman varallisuus oikeuden luovuttaminen työnantajalle sellaisiin työsopimuksessa tai työsuhteissa muuten noudatettaviin ehtoihin, jotka ovat työ- ja virkaehtosopimuksilla sitovin vaikutuksin säänneltävissä, on epäselvä kysymys.” (Selvitys työsuhteettaman ottamisesta tekijänoikeuslakiin, opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:17, s. 51)

Työehtosopimus on työsuhteen vähimmäisehtojen sääntelyyn tarkoitettu väline. Siinä määritellään ehtoja, joiden arvo on sopijapuolten välillä mitoitettavissa. Näitä ovat esimerkiksi aika- ja urakkapalkat sekä työsuhteen pituuden perusteella määräytyvät etuudet. Tekijänoikeuden osalta kysymys on oikeuksien siirrosta. Työehtosopimus ei voi eikä saa rajoittaa sitä, mitä työntekijä ja työnantaja sopivat keskenään tekijänoikeuksista. Henkilökohtaisen sopimisen pitää tekijänoikeudessa olla aina ensisijaista.

Viestintäalan kannalta erityisen ongelmallista on, että ehdotuksen perusteluissa on jätetty – suorastaan virheellisesti - huomiotta, että työehtosopimusmääräys voi olla dispositiivinen. Oikeus sopia toisin voi ilmetä suoraan työehtosopimuksen sanamuodosta (”jollei toisin ole sovittu”) tai se voi perustua osapuolten yhteiseen käsitykseen, jopa vakiintuneeseen käytäntöön.

Esimerkiksi Viestinnän Keskusliiton ja Suomen Journalistiliiton välisen lehdistön toimituksellista henkilöstöä koskevan työehtosopimuksen tekijänoikeutta käsittelevät kohdat eivät muodosta työsuhteen vähimmäisehtoja. Työehtosopimuksen tekijänoikeusmääräykset ovat toissijaisia ja tulevat sovellettavaksi vain, jos työsopimustasolla ei ole muuta sovittu. Taustalla on näkemys siitä, että liitoilla ei ole neuvotteluvaltuutta rajoittaa yksittäisen henkilön ensisijaista oikeutta määrätä omasta tekijänoikeudestaan.

Tekijänoikeuksista on voitu sopia kollektiivisesti myös yrityskohtaisesti. Yrityskohtaisten sopimusten oikeudellinen perusta ja arviointi voi vaihdella. Sopimuksia voidaan pitää raamisopimuksina, jotka muuttuvat sitoviksi vasta työsopimuksissa tehdyin viittauksin, tai niitä sovelletaan ilman eri viittausta, ainakin jos muuta ei ole työnantajan ja työntekijän kesken sovittu.

Mielestämme tekijänoikeuslakiin ehdotettavalla kirjauksella työehtosopimuksesta ei selvennetä oikeudellista tilannetta, vaan vaikeutetaan erilaisten kollektiivisten sopimusten arviointia. Tästä syystä esitämme, että viittaukset työehtosopimukseen poistetaan sekä lakiehdotuksesta että sen perusteluista.

Säännösten toissijaisuus

Työryhmä ehdottaa, että oikeuksien siirtymistä työsuhteessa koskevien 40 a ja 40 b §:n toissijaisuus sopimuksiin nähden kirjataan asianomaisiin säännöksiin. Työnantajalle siirtyisi rinnakkainen oikeus käyttää teosta 40 a §:n mukaan ”jollei toisin ole sovittu työsopimuksessa, työehtosopimuksessa tai muulla tavalla taikka alan vakiintuneesta käytännöstä muuta johdu”. Tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskevassa 40 b §:ssä sama asia olisi ilmaista ytimekkäämmin: oikeudet siirtyvät työnantajalle ”jollei toisin ole sovittu”.

Viestinnän Keskusliiton mielestä ehdotettu ratkaisu ei ole kannatettava. Kirjaamalla 40 a ja 40 b §:n säännösten toissijaisuus asianomaisiin pykäliin tullaan samalla hämärtäneeksi lain muiden toissijaisten säännösten asemaa.

Tekijänoikeuslain yleisessä systematiikassa oikeuksien siirtymistä koskevien säännösten dispositiivisuus on kirjattu yleisluontoisena säännöksenä lain 27 §:n 3 momentissa:

”Tekijänoikeuden luovutuksesta eräissä tapauksissa säädetään 30-40 sekä 40 b §:ssä. Mainittuja säännöksiä on kuitenkin sovellettava vain, jollei toisin ole sovittu.”

Jos oikeuksien siirtymistä koskevista säännöksistä kahdessa (40 a ja 40 b §) olisi erikseen todettu toisin sopimisen mahdollisuus ja vastaava mahdollisuus ei ilmenisi yhdessätoista muussa säännöksessä (30-40 §), lain vaikeaselkoisuus lisääntyisi entisestään.

Viestinnän Keskusliitto esittää, että kaikkien tekijänoikeuden siirtymistä koskevien säännösten toissijainen luonne ilmenisi jatkossakin lain 27 §:n 3 momentissa.

Yhteenveto

Liitto kannattaa työryhmän ehdotuksen pikaista eteenpäin viemistä ja asiaa koskevan hallituksen esityksen antamista eduskunnalle heti kevädistuntokauden 2010 alusta.

Ehdotuksen selventämiseksi ehdotamme seuraavia täsmennyksiä:

- työntekijän mahdollisuus käyttää oikeuksiaan työsuhteen päätyttyä kilpailuun entistä työnantajaansa vastaan kielletään
- viittaukset työehtosopimukseen poistetaan lakiehdotuksesta ja sen perusteluista tai perusteluihin vähintäänkin kirjataan, että työehtosopimusten tekijänoikeusmääräykset voivat olla toissijaisia yksilöllisiin tekijänoikeuden siirtoa koskeviin sopimuksiin nähden
- oikeuksien siirtymistä koskevien tekijänoikeuslain säännösten toissijaisuus ilmenee kaikilta osin lain 27 §:n 3 momentin säännöksestä.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 25.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat ja viestintäpolitiikka
satu.kangas@vkl.fi
puhelin 09 2287 7305
matkapuhelin 050 433 7250

Liite: Lakiehdotukset

Liite

Työryhmän ehdotus	Viestinnän Keskusliiton ehdotus
<p style="text-align: center;">27 §</p> <p>-----</p> <p>Tekijänoikeuden luovutuksesta eräissä tapauksissa säädetään 30 – 40 §:ssä. Mainittuja säännöksiä on kuitenkin sovellettava vain, jollei toisin ole sovittu.</p> <p style="text-align: center;">Tekijänoikeuden siirtyminen työ- ja virkasuhteessa</p> <p style="text-align: center;">40 a §</p> <p>Jos työntekijä on luonut muun kuin 40 b §:ssä tarkoitetun teoksen täyttäessään työsuhteesta johtuvia työtehtäviään, työnantajalle siirtyy 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin rinnakkainen oikeus käyttää teosta, <i>jollei toisin ole sovittu työsopimuksessa, työehtosopimuksessa tai muulla tavalla taikka alan vakiintuneesta käytännöstä muuta johdu</i>. Sama koskee vastaavasti virkasuhteessa luotua teosta.</p> <p>Edellä 1 momentissa tarkoitettu käyttöoikeus sisältää myös oikeuden muuttaa teosta ja oikeuden luovuttaa käyttöoikeus edelleen.</p> <p style="text-align: center;">40 b §</p> <p>-----</p> <p>Edellä 1 – 3 momentissa olevia säännöksiä on sovellettava vain, jollei toisin ole sovittu.</p>	<p style="text-align: center;">27 §</p> <p>-----</p> <p>Tekijänoikeuden luovutuksesta eräissä tapauksissa säädetään 30 – 40 b §:ssä. Mainittuja säännöksiä on kuitenkin sovellettava vain, jollei toisin ole sovittu.</p> <p style="text-align: center;">Tekijänoikeuden siirtyminen työ- ja virkasuhteessa</p> <p style="text-align: center;">40 a §</p> <p>Jos työntekijä on luonut muun kuin 40 b §:ssä tarkoitetun teoksen täyttäessään työsuhteesta johtuvia työtehtäviään, työnantajalle siirtyy 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin rinnakkainen oikeus käyttää teosta. Sama koskee vastaavasti virkasuhteessa luotua teosta.</p> <p><i>(Kuten työryhmän ehdotus)</i></p> <p><i>Tekijällä ei ole oikeutta käyttää edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeuttaan työnantajan toiminnan kanssa kilpailevaan toimintaan työsuhteen aikana eikä sen päätyttyä.</i></p> <p style="text-align: center;">40 b §</p> <p>-----</p> <p><i>(Poistetaan)</i></p> <p><i>(45 § ja 49 a § kuten työryhmän ehdotuksessa.)</i></p>